

Multietnický charakter Číny: historické pozadie a aktuálne problémy*

Martin Slobodník

Katedra jazykov a kultúr krajín východnej Ázie,
Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava

Čínska ľudová republika spĺňa kritériá multietnického štátu. Za multietnický sa pokladá taký štát, kde žije tri alebo viacej etník, z ktorých aspoň tri vzhľadom na svoju početnosť či lokálne rozvrstvenie môžu vytvárať tlak na vnútornú situáciu štátu (Cabada 1995: 25). V ČĽR v súčasnosti žije 55 štátom uznaných národnostných menšín (čín. *šao-šu min-cu*, “menšinové etnikum”). Väčšinovým etnikom sú Chani (čín. *Chan-cu*), ktorí tvoria takmer 92% obyvateľstva (Liščák 1992: 256-257). Čínske oficiálne dokumenty (napr. preambula poslednej ústavy z roku 1982) uvádzajú, že ČĽR je „jednotným mnohonárodnostným štátom” (čín. *tchung-i te tuo-min-cu kuo-t'ia*), ktorého všetci príslušníci tvoria súčasť čínskeho národa (čín. *čung-chua min-cu*) a toto konštatovanie je zároveň všeobecne akceptovaným záverom všetkých akademických diskusií v Číne. Minority v ČĽR vzhľadom na nízky počet, geografické rozloženie a reálny vplyv hrali v politickom živote po založení ČĽR roku 1949 iba marginálnu úlohu a niektorí autori ich preto označujú aj za periférne národy (napr. Harrell 1995: 3). Výnimku tvoria najmä Mongoli, Tibetania a Ujguri obývajúci relatívne kompaktné územia (Autonómna oblasť Vnútorne Mongolsko, Tibetská autonómna oblasť a Ujgurská autonómna oblasť Sin-t'iang) v citlivých pohraničných regiónoch – tieto etniká vzhľadom na vyhranené vnímanie vlastnej identity a špecifické väzby na okolité štáty predstavujú istý konfliktný potenciál súčasného i budúceho vývoja v Čínskej ľudovej republike.

Historické pozadie

Súčasný stav, keď na území ČĽR žije veľké množstvo nečínskych etník, je výsledkom obrovskej územnej expanzie poslednej dynastie Čching (1644-1911) najmä v priebehu 18. storočia. V tomto období sa cisárskej Číne podarilo rozšíriť svoj politický vplyv do

* Štúdiá vznikla v rámci riešenia grantu VEGA č. 2/3220/23. Štúdiá vznikla vďaka podpore nadácie Alexander von Humboldt Stiftung (Nemecko).

okrajových oblastí, ktoré nikdy netvorili tradičnú súčasť čínskej civilizácie (Tibet, Východný Turkestan, Mongolsko), ale existovali v jej blízkosti a prichádzali s ňou do kontaktu. Proces stretu čínskej civilizácie s okolitými kultúrami, či politickými útvarmi, prebieha už niekoľko tisícročí a súčasné postavenie a chápanie minorít majoritou, resp. politickým centrom, je dôsledkom v minulosti vytvorených modelov vzájomných vzťahov.

V ranej fáze čínskych dejín ešte neexistovala jasne kultúrne či geograficky definovaná koncepcia pojmu Čína (Bauer 1980: 14), neexistovali kritériá, ktoré by stanovovali príslušnosť jednotlivca či etnika k Číne alebo k jej protipólu, “barbarom” (Müller 1980: 58). Čínsky termín *Čung-kuo* - zväčša prekladaný ako “Ríša stredy”, v súčasnosti čínsky názov Číny - sa v prameňoch objavuje až v Období jari a jesení a Období bojujúcich štátov (770 - 221 pred n.l.), avšak vtedy nemal tento pojem význam “štát v strede”, ale označoval kultúrnu oblasť centrálnej nížiny, ktorá bola iba jednou časťou Podnebesia (čín. *Tchien-sia*), tvoriacou však kolísku čínskej civilizácie (Ng-Quinn 1993: 43). Vzhľadom na kultúrny základ čínskej identity neboli tieto pojmy presne geograficky ohraničené a so šírením čínskej kultúry, t.j. akulturáciou okolitých etník, sa rozširovalo aj teritórium nazývané *Čung-kuo*.

Základ tradičnej čínskej identity tvorila kultúra (čín. *wen*), ktorá bola v cisárskej Číne rozhodujúcim kritériom toho, či osoba patrila k čínskemu (t.j. civilizovanému) alebo k nečínskemu (“barbarskému”) svetu (Fairbank 1953: 26). Kritériom teda nebola etnická príslušnosť a čínski autori neposudzovali svojich susedov podľa rasových kritérií, tie im boli cudzie (Schmidt-Glitzner 1980: 67-68): Číňanom sa teoreticky mohol stať každý, kto sa správal ako Číňan (Watson 1993: 93). *Wen*, kultúra, sa najmarkantnejšie prejavovala v kategórii *li* – t. j. v rituáloch, spoločenskej etikete. Znalosť a dodržiavanie tradičných konfuciánskych rituálov boli jasným znakom, podľa ktorého sa dalo rozlíšiť, či kultúrna transformácia – sinizácia – daného jednotlivca či etnika je už zavŕšená (Watson 1993: 87 a 93). Číňania kládli dôraz na vonkajšiu formu prejavov príslušnosti k čínskej civilizácii (praktizovanie správnych svadobných či pohrebných *li*) pred vnútornou, ideologickou rovinou a teda uprednostňovali ortoprax pred ortodoxiou (Cohen 1991: 117). Ďalším dôležitým aspektom kultúrnej identity bolo čínske písmo, ktorým sa zaznamenávali a šírili zjednocujúce kultúrne hodnoty. Významným prvkom čínskej identity je aj spoločný pôvod. Podľa jedného z mýtov sú všetci Číňania potomkami legendárneho Žltého cisára (Chuang-ti, tradične sa datuje do obdobia 2697-2597 pred n. l.), a teda okrem kultúrneho (rozhodujúcejšieho) definovania čínskej identity pribúda ešte kritérium etnickej výlučnosti symbolizované mýtom o spoločnom predkovi a Číňania sa pokladajú za “deti Žltého cisára”. Bohatosť čínskej historiografickej

tradície a úloha histórie ako zdroja morálnych precedensov v čínskom spoločensko-politickom diskurze svedčí o tom, že história - a najmä výnimočná kontinuita čínskej civilizácie - bola takisto jedným z prvkov formovania čínskej identity (Wu 1991: 160). V neskorších obdobiach, počas vlády dynastie Ming (1368-1644), sa okrem kritéria kultúra/jazyk pri klasifikovaní príslušnosti daného etnika používala kategória ekologickej adaptácie - t.j. etniká sa delili na poľnohospodárov, nomádov a komunity praktizujúce obidva výrobné spôsoby (Harrell 1995: 19).

Čínska civilizácia si vo svojich začiatkoch vytvorila teoretický model prístupu k okolitým etnikám a z toho potom vychádzalo aj praktické fungovanie zahraničných vzťahov. Vzhľadom na to, že klasická čínska kultúra bola v priestore Ďalekého východu najrozvinutejšia, v rozličnej miere ovplyvnila všetky okolité etniká a politické útvary (napr. Kóreu, Japonsko, Vietnam, Mongolsko, Tibet) a Čína sa vo formatívnej fáze svojho vývoja nestretla s nijakou kultúrne a technologicky porovnateľnou civilizáciou, vychádzalo čínske nazeranie na svet z pocitu vlastnej civilizačnej nadradenosti, z pocitu centrálného a dominantného postavenia v Podnebesí, ktoré sa manifestovalo v kategórii *wen*. Čínsky vzdelanec „nemal predstavu o Číne alebo čínskej civilizácii. Existovala iba civilizácia a barbarstvo, spojené tým, že sa vzájomne definovali - teda čo nebolo civilizované, bolo barbarské” (Mancall 1968: 63). Pre Číňanov nebola ich civilizácia jedným z možných variantov vývoja ľudského rodu, ale predstavovala Civilizáciu tvoriacu protiklad k Necivilizovanosti, “barbarskosti”, všetkých okolitých - viac či menej vzdialených - etník. Na vrchole tohto svetového poriadku stál čínsky cisár, Syn Nebies, *Tchien-c'*, najvyšší reprezentant civilizovaného sveta, mediátor medzi Nebesami a Zemou, vojenský veliteľ, sudca, mudrc, univerzálny vládca celého Podnebesia, *Tchien-sia*, ktoré siahalo potiaľ, pokiaľ siahali vedomosti Číňanov o okolitých krajinách (Fairbank 1968: 2). Podľa tradičných konfuciánskych filozofických názorov povinnosťou panovníka bolo vytvoriť model vlády pre zvyšok ľudstva a morálny príklad cisára-mudrca tak v čínskych predstavách presahoval územie Číny a poskytoval celému svetu poriadok a mier (Fairbank 1968: 8). Čínsky cisár a byrokratický aparát zároveň svoju úlohu chápali ako civilizačnú misiu. Už filozof Meng-c' (Mencius, 372-289 pred n. l.) vo svojom diele (kapitola 5., zlomok 4.) konštatoval: „Počul som o ľuďoch, ktorí pomocou čínskej kultúry zmenili barbarov, ale ešte som nepočul o niekom, koho by barbari zmenili k lepšiemu“. Vlastná civilizácia predstavovala v očiach čínskych štátnikov magnet neodolateľne priťahujúci všetky okolité etniká, ktoré sa jeho pôsobením menia, sinizujú, t.j. v čínskych očiach civilizujú. Tento proces sa v čínskych

prameňoch označuje termínom *laj-chua*, “prichádzať a byť transformovaný [blahodarným vplyvom čínskej civilizácie]” (Rossabi 1983: 2).

Pocit vlastnej nadradenosti podmieňoval aj vnímanie vlastného postavenia Číny v regióne východnej Ázie a vytvoril špecifickú, sinocentrickú, koncepciu zahraničných vzťahov. Možno ju hodnotiť v dvoch rovinách: jednak ako normatívny ideál, ktorý nám sprostredkujú oficiálne čínske historické pramene vypracované pre potreby cisárskeho dvora a jednak ako reálny stret záujmov jednotlivých národov žijúcich vo východnej Ázii (Fairbank 1968: 1). Svoje zahraničné vzťahy Číňania pokladali za vonkajšie vyjadrenie tých istých princípov spoločenského poriadku, ktoré fungovali vo vnútri Ríše strediu. Čínske zahraničné vzťahy sa teda tradične pokladajú za hierarchické a nerovnoprávne (Fairbank 1968: 2; Ng-Quinn 1993: 55-56) – pre čínskych štátnikov v tomto modeli neexistovala alternatíva rovnoprávných vzťahov. Od všetkých týchto krajín sa teoreticky očakávalo, že ak budú mať záujem na kontaktoch (či už obchodných alebo politických) s Čínou, priťahované morálnou autoritou cisára, dobrovoľne mu prinesú tribút, poklonia sa mu, dotknú sa čelom zeme a uznajú týmto rituálom jeho pozíciu univerzálneho vládcu celého sveta, t.j. Podnebesia. Najťažšou úlohou čínskej zahraničnej politiky bolo dať tento teoretický model do súladu s realitou, t.j. prinútiť okolité krajiny, aby uznali dominantné postavenie čínskeho cisára.

V oblastiach ako Kórea či Vietnam, ktoré boli takisto poľnohospodárskymi spoločenstvami, bol mýtus o nadradenosti Číny viac-menej akceptovaný, pretože tieto krajiny pokladali čínsku kultúru a organizáciu spoločnosti za nasledovateľný príklad a sinizácia juhočínskej oblasti prebehla pomerne rýchlo (Watson 1993: 93). Národy patriace do tzv. vnútroázijskej zóny však žili v stepných oblastiach (Mongoli) a na náhorných plošinách (Tibeťania), kde sa ryža a obilie nedali pestovať a základom ich hospodárstva bolo pastierstvo, žili kočovným životom, organizácia spoločnosti bola kmeňová, preto čínsky model usadenej agrárnej spoločnosti, ktorej jadro tvorila niekoľkogeneračná rodina, tu nefungoval. Čínski štátnici ich zo svojich úvah nemohli vylúčiť, pretože práve títo bojovníci zo stepí vnútornej Ázie hrali v čínskych dejinách veľmi dôležitú úlohu, tvorili vojenskú silu, ktorú sa nedalo ignorovať a v poslednom tisícročí sa dva razy dostali až na cisársky trón (mongolská dynastia Jüan v rokoch 1279 až 1368 a mandžuská dynastia Čching v rokoch 1644 až 1911). Ani vyšší civilizačný štandard, bohatší intelektuálny život, komplexnejšie sociálne a politické inštitúcie nedokázali Čínu zachrániť pred ich útokmi. Existovala celá škála názorov, ako riešiť vzťah k nim - od asimilácie a dobytia pomocou vojenskej sily, cez vytlačenie tých, ktorí vzdorovali, až po úplné prerušenie kontaktov. V období vlády dynastie

Chan (206 pred n. l.-220 n. l.) sa vytvorili aj základy tribútneho mechanizmu, ktorý sa neskôr ukázal ako najstabilnejší inštrument regulácie zahraničných vzťahov. Okrem samotného aktu poklonenia sa cisárovi a odovzdania symbolického tribútu zahŕňal aj cisárovi dary pre členov tribútnej misie, ďalej to, že vodcom susediacich území cisár udeľoval formálne aristokratické tituly, úradnícku pečať a akceptovali čínsky kalendár (Fairbank 1953: 28) – týmto aktom sa stávali vazalmi Číny. Všetko toto však mohlo fungovať iba vtedy, keď dynastia bola – vojensky aj ekonomicky – dostatočne silná, aby okolitých barbarov donútila akceptovať tento model.

Vzťah Číny a okolitých etníc sa často chápal jednostranne – akoby sa kultúrna transformácia odohrávala iba v duchu konfuciánskej koncepcie *laj-chua* (Gladney 1991: 315-316; Gladney 1994: 94) a zabúda sa na to, že v hraničných oblastiach dochádzalo nielen k sinizácii “barbarov”, ale zároveň k “barbarizácii” Číňanov (Jagchid – Symons 1989: 4). Napriek tomu, že Číňania pokladali etniká z vnútornej Ázie za nebezpečných nepriateľov, pripisovali im najmä negatívne vlastnosti, zdôrazňovali ich nižší civilizačný štandard a nevyhnutnosť ich akulturácie (či najlepšie asimilácie), teda chápali “barbarov” iba ako deštruktívny prvok svojho vývoja (a tento jednostranný pohľad na “barbarov” ako na krutých ničiteľov prosperujúcej čínskej civilizácie do istej miery preberá aj staršia odborná literatúra venujúca sa vzájomnému vzťahu týchto dvoch svetov), kultúrna výmena vždy prebiehala obidvoma smermi a tento dynamický proces kultúrnej výmeny pokračuje dodnes. Okrem praktickej stránky (interkultúrna komunikácia, t.j. obohacovanie a zdokonaľovanie systému), títo “barbari” hrali dôležitú úlohu aj pri procese vytvárania čínskej identity a potvrdení platnosti, funkčnosti tejto identity (Gladney 1994: 94). Dejiny Číny treba chápať aj v kontexte komplexného vzťahu k vnútornej Ázii. V strete s nositeľmi cudzích kultúr, v konflikte s nimi sa konštituovala tradičná čínska identita. Vnútroázijskí nomádi s ich odlišným hodnotovým systémom a spoločenskou organizáciou predstavovali nevyhnutný protiklad, na pozadí ktorého bolo možné demonštrovať superioritu Číny, boli “skúškou” morálnej a politickej stability tej-ktorej čínskej dynastie. Svet vnútroázijských nomádov predstavoval zrkadlo umožňujúce čínskej civilizácii - rovnako ako v prípade iných kultúr či spoločenstiev - takú potrebnú sebareflexiu.

Vytváranie národného štátu

19. storočie predstavuje zlomové obdobie chápania čínskej identity a zároveň začiatok definitívneho rozpadu sinocentrického čínskeho svetového poriadku. Vzhľadom na nevyhnutnosť vyrovnat' sa s novými spoločenskými podmienkami, ktoré boli dôsledkom expanzie západných veľmocí do Číny, čínski intelektuáli museli vytvoriť modernú identitu a zaoberať sa cudzími pojmami a koncepciami, ako napríklad národ, štát, suverenita, občianstvo, rasa (Wu 1991: 159). S prechodom od impéria k štátu sa v čínskom intelektuálnom prostredí a neskôr aj v politickom slovníku objavilo slovo národ. Číňania v tomto období na vyjadrenie pojmu národ začali používať japonské slovo *minzoku*, po čínsky *min-cu*, ktoré sa v Japonsku zaužívalo počas éry Meidži (1868-1912) (Wu 1991: 161). Čínsky revolucionár a prvý prezident Čínskej republiky Sunjatsen (1866-1925), ktorý istý čas pôsobil v Japonsku, výrazne prispel k vytvoreniu koncepcie chanského národa (*Chan min-cu*, *Chan-cu*). V čínskej literatúre už aj predtým existoval pojem *Chan-žen* označujúci potomkov dynastie Chan, ktorá pre Číňanov predstavuje jeden z civilizačných vrcholov dejín. Nebol to však pojem označujúci nejaké presne definované etnikum (Gladney 1994: 98). Sunjatsen a ďalší intelektuáli sa usilovali vytvorením kategórie *Chan-cu* zastrešiť všetkých ne-Mandžuov (vládcov poslednej dynastie Čching), ne-Tibeťanov, ne-Muslimov a ne-Mongolov do spoločnej etnickej komunity, ktorá by mohla v konfrontácii s cudzincami presadiť svoje záujmy a zároveň potlačiť jazykové rozdiely medzi severom a juhom, ale i silné lokálne a regionálne identity obyvateľov Číny a zmobilizovať ich pod ideou proticudzineckého odporu (Schmidt-Glintzer 1997: 208). Ďalšou etapou konštrukcie národnej identity bolo vytvorenie tzv. čínskeho národa (čín. *čung-chua min-cu*), ktorý mal predstavovať spojenie piatich etník: Chanov, Mongolov, Tibeťanov, Mandžuov a čínskych muslimov (Chuejov). Táto koncepcia sa uplatnila po páde cisárstva a založení Čínskej republiky roku 1912. V Číne, na rozdiel od Európy, kde jednotlivé národy postupne vytvárali národné štáty (zhoda štátneho a národného princípu), sa teritoriálny princíp stáva štátnym princípom - podľa čínskej teórie všetky etniká, ktoré pred rokom 1911 patrili do čínskeho impéria, sú súčasťou štátu a pokladajú sa za Číňanov (*Čung-kuo-žen*) (Heberer 1995: 303).

Spočiatku Komunistická strana Číny v otázke riešenia postavenia nečínskych etník prebrala koncepciu práva na sebaurčenie jednotlivých národností. Až do roku 1937 čínski komunisti explicitne garantovali nečínskym etnikám právo na sebaurčenie, keďže aj medzi nimi hľadali spojencov v boji proti mocenským štruktúram vládnuceho Kuo-min-tangu. Od roku 1940 sa riešenie národnostnej otázky v novej Číne posúva od sebaurčenia (čín. *c'-t'üe*) k autonómii (čín. *c'-č'*) a táto už ostala definitívnym riešením postavenia etnických menšín vo

všetkých štyroch ústavách ČĽR (Gladney 1991: 88). Podľa tejto interpretácie právo na sebaurčenie už v ČĽR nemá opodstatnenie, keďže všetky etniká sa dobrovoľne rozhodli pre úniu s väčšinovým chanským národom a ich rozhodnutie je neodvolateľné (Smith 1994: 56). Nová komunistická politická garnitúra na jednej strane akceptovala fikciu jednotného čínskeho národa, ale zároveň odmietla zjednodušený model etnického zloženia Číny, ktorý obyvateľstvo redukoval na päť etnických skupín a tak v 50-tych rokoch čínski etnografi identifikovali 55 národnostných menšín. Pri procese identifikácie istého etnika ako špecifickej národnostnej skupiny sa v Číne používali Stalinove štyri kritériá: spoločné územie, jazyk, ekonomika a psychologická povaha (Harrell 1995: 23). V tomto procese sa vyskytlo veľa problémov a bežnou praxou bolo združovanie niektorých samostatných etník do fiktívnych homogénnych národnostných menšín (Diamond 1995: 109-111). Štyri Stalinove kritériá sa nedali dôsledne uplatňovať – pri prieskume sa zistilo, že mnohým národnostným menšinám chýba tretie kritérium, spoločná ekonomická základňa, a ani kritérium jazyka sa nepoužívalo dôsledne (Diamond 1995: 108). Mnohým etnikám, ktoré žiadali o status samostatnej národnostnej menšiny, oficiálne orgány nevyhoveli. Po založení ČĽR roku 1949 bola národnostná politika centrálnej vlády pomerne tolerantná a stranické kádre sa usilovali rešpektovať miestne tradície a náboženské zvyky, prekonať tak antikomunistické a protichanské nálady a zvýšiť životnú úroveň obyvateľstva (Schwarz 1971: 16). Postaveniu a právam národnostných menšín v ČĽR sú venované niektoré články (50, 51, 53) „Spoločného programu“ schváleného už v septembri 1949, ktorý predstavoval dočasnú ústavu ČĽR. Tento dokument deklaruje rovnoprávne postavenie všetkých etnických skupín, zaručuje im práva na zachovanie vlastných jazykov a kultúrnych tradícií (Tideman 1988: 13-14). V prvej polovici 50-tych rokov sa vytvoril základný legislatívny rámec fungovania autonómnych regiónov na rozličných administratívnych úrovniach – oblasť (čín. *čchü*, na úrovni provincie), kraj (čín. *čou*), okres (čín. *sien*), ktoré sa stali kľúčovou politickou líniou riešenia národnostnej otázky v regiónoch viac-menej kompaktno osídlených príslušníkmi menšinového etnika. Roku 1952 centrálné orgány publikovali dokument „Všeobecný program Čínskej ľudovej republiky na realizovanie regionálnej autonómie národnostných menšín“, ktorý spolu s ustanoveniami ústavy z roku 1954 veľmi všeobecne definoval základné práva národnostných menšín, zakotvil ich rovnoprávne postavenie, právomoci samosprávnych orgánov v politických, ekonomických a kultúrnych sférach (Mackerras 1994: 145-146). V 50-tych rokoch boli založené tri z piatich autonómnych oblastí ČĽR: Ujgurská autonómna oblasť Sin-t'iang roku 1955, Čuangská autonómna oblasť Kuang-si roku 1958 a Chuejská autonómna oblasť Ning-

sia takisto roku 1958. Autonómna oblasť Vnútorne Mongolsko bola založená už roku 1947 a Tibetská autonómna oblasť bola ako posledná vytvorená roku 1965. Vznikli aj mnohé autonómne kraje a okresy a koncom 80-tych rokov bolo v Číne 5 autonómnych oblastí, 31 autonómnych krajov a 105 autonómnych okresov (Heberer 1989: 40). Koncepcia regionálnej autonómie mala zaručovať príslušníkom nečínskych etník v oblastiach kompaktne obývaných danou menšinou zastúpenie v administratívnych štruktúrach na všetkých úrovniach, formulovanie vlastnej legislatívy v prípadoch, že nariadenia centrálnej vlády nevyhovujú miestnym podmienkam, a istý stupeň samosprávy v otázkach školstva a kultúry. Neexistencia nezávislého súdnictva, ktoré by zabezpečilo dodržiavanie ústavou stanovených práv, príliš všeobecné formulácie jednotlivých ustanovení a nerešpektovanie zákonov však spôsobili, že faktické napĺňanie regionálnej autonómie bolo - a doteraz je - závislé od celkovej politickej atmosféry v Číne.

Roku 1957 sa rozličné pohľady na riešenie národnostnej otázky prevládajúce v štátnom a straníckom aparáte prejavili v diskusiách o kritike tzv. lokálneho nacionalizmu (čín. *ti-fang min-cu-ču-i*), respektíve tzv. veľkochanského šovinizmu (čín. *ta-chan-cu-ču-i*). Obidva tábory sa rozlišovali v nazeraní na rešpektovanie ekonomických a kultúrnych špecifik jednotlivých národnostných menšín a tie kádre (menšinové i chanské), ktoré presadzovali zdržanlivejšiu politiku, boli obviňované z lokálneho nacionalizmu (Bøckman 1992: 189-190). V období „veľkého skoku vpred“ (1958-60) sa presadila teória ultraľavicového krídla reprezentovaného Mao Ce-tungom: národnostná otázka sa v zhode s marxistickými doktrínami interpretovala ako súčasť triedneho boja a jej definitívne riešenie malo prísť s komunizmom, ktorý bol programom najbližších rokov. V praxi to znamenalo presadzovanie politiky veľkochanského šovinizmu, boja proti lokálnemu nacionalizmu a vízie blízkeho splynutia všetkých národností do homogénneho etnika (čín. *min-cu žung-che* 民族融合), čím by sa zavŕšil proces asimilácie a sinizácie nečínskych etník. Tieto tendencie vyvrcholili počas „kultúrnej revolúcie“ (1966-1976), ktorá predstavovalo pre národnostné menšiny a nimi obývané územia tragickú etapu a toto obdobie novodobých čínskych dejín spôsobilo výrazné odcudzenie, stratu dôvery majoritného národa v očiach menšín. Tento problém sa v mnohých oblastiach (napr. Tibet) nepodarilo doteraz prekonať. Aj v provinciách obývaných Chanmi síce prišlo k prenasledovaniu politických protivníkov, či ničeniu kultúrnych pamiatok, no menšinové etniká túto kampaň chápali ako cudziu, chanskú, záležitosť a ideologický konflikt tam získaval etnickú podobu. Oficiálnu líniu centrálnej vlády sa stalo odmietnutie tvrdenia, že Čína je multietnickým štátom, nerešpektovanie kultúrnych a jazykových práv menšín a

ekonomických špecifik regiónov osídlených minoritným obyvateľstvom, politika regionálnej autonómie bola odmietnutá (mnohé autonómne kraje, a okresy boli administratívne zrušené). V rámci celoštátnej kampane proti “štyrom starým” (čín. *s'-t'iou*: kultúra, myslenie, zvyky a obyčaje) boli prenasledované všetky verejné prejavy tradičnej kultúry, používanie vlastného jazyka a písma, nosenie tradičného oblečenia, náboženské prejavy a táto kampaň výrazne postihla najmä regióny osídlené etnickými minoritami. Národnostnou politikou sa stala asimilácia.

Menšinová politika v postmaoistickej Číne

Nová politika čínskeho vedenia spájaná s menom Teng Siao-pchinga, ktorej základné línie boli sformulované na 3. pléne 11. ústredného výboru KS Číny v decembri 1978, sa sústreďovala najmä na reformu priemyslu, poľnohospodárstva, vedy a techniky a armády (tzv. štyri modernizácie) a otázky národnostnej politiky spočiatku neriešila. Protesty oficiálnych predstaviteľov národnostných menšín a predovšetkým veľmi zlá ekonomická situácia v týchto oblastiach spôsobili, že problematika národností sa rýchlo dostala do pozornosti novej politickej garnitúry. Najmä návšteva generálneho tajomníka Komunistickej strany Číny Chu Jao-panga v máji 1980 v Tibete - teda v autonómnej oblasti, ktorá bola v ekonomickej i kultúrnej sfére najviac postihnutá ultraľavicovou politikou kultúrnej revolúcie - prispela k hľadaniu nových nástrojov národnostnej politiky. Šesťbodový program sformulovaný pre Tibet – posilnenie autonómnych práv; daňové úľavy pre roľníkov a nomádov; flexibilná ekonomická politika rešpektujúca miestne špecifiká; subvencie centrálnej vlády; oživenie tibetskej kultúry a vzdelávania; zvýšenie počtu tibetských kádrov a odsun časti chanských kádrov (Tsering Shakya 1999: 380-384) – sa stal modelom aj pre ostatné oblasti a čínska národnostná politika vstúpila do novej etapy. Ústava z decembra 1982 okrem všeobecných konštatovaní o rovnoprávnom postavení národnostných menšín v ČĽR v niektorých článkoch bližšie definuje právomoci autonómnych orgánov na jednotlivých administratívnych úrovniach, garantuje zastúpenie národnostných menšín v Celočínskom zhromaždení ľudových zástupcov, najvyššom zákonodarnom orgáne (12% miest v parlamente má patriť príslušníkom národnostných menšín), a predstavuje komplexnejšie riešenie ako legislatíva zo začiatku 50-tych rokov (Tideman 1988: 22-23).

Ústava z roku 1982 však v oblasti menšinovej politiky nepredstavovala konečné riešenie. 1. októbra 1984 vstúpil do platnosti “Zákon o regionálnej autonómii národnostných

menšín ČLR” (Heberer 1984), neskôr vo februári 2001 novelizovaný, ktorý v 67 článkoch definuje spôsob vytvorenia samosprávnych orgánov a ich právomoci: právo formulovať vlastnú ekonomickú politiku (články 25 a 27), právo neaplikovať niektoré nariadenie centrálnej vlády ak nezodpovedajú špecifikám daného regiónu (podmienkou je však súhlas nadriadených štátnych orgánov - článok 20), právo používať vlastný jazyk a písmo v úradnom styku a na súdoch (článok 47), právo zakladať školy (články 36 a 37). Zákon umožňuje prednostne využívať nerastné suroviny na území regiónu (článok 28), vymedzuje vzťahy medzi samosprávnymi orgánmi autonómnych regiónov a vyššími orgánmi štátnej správy, ustanovuje, že predsedom, resp. podpredsedom, samosprávnych orgánov majú byť osoby patriace k národnostnej menšine daného autonómneho regiónu (článok 17). Aj tento zákon však v článku 2 konštatuje, že “všetky regióny s národnostnou autonómiou sú neoddeliteľnou súčasťou ČLR”. Jednotlivé ustanovenia zákona sú zatiaľ najkomplexnejším pokusom vytvoriť legislatívny rámec riešenia národnostnej problematiky a bezpochyby predstavujú pokrok, ale “ani zďaleka neuspokojujú očakávania mnohých minorít na väčší stupeň autonómie” (Heberer 1989: 52). Mnohé z právomocí samosprávnych orgánov autonómnych regiónov sú formulované príliš všeobecne a žiadali by si ďalšie spresnenie, možnosti vytvárania vlastnej ekonomickej politiky sú obmedzené rámcom štátneho plánu (článok 6), samosprávne orgány majú uprednostňovať celkové záujmy krajiny (článok 7) a mnohé právomoci samosprávnych orgánov podliehajú schvaľovaniu vyšších (často dokonca centrálnych) orgánov, v ktorých sú príslušníci národnostných menšín iba slabo zastúpení.. Navyše samosprávne orgány predstavujú iba jednu z mocenských štruktúr v súčasnej ČLR. V minulosti mali a doteraz majú moc (hoci v posledných rokoch sa postupne pomaly oslabuje) v rukách najmä orgány Komunistickej strany Číny na jednotlivých administratívnych úrovniach a vnútorné smernice strany nezakotvujú potrebu uprednostniť príslušníkov národnostných menšín v oblastiach obývaných menšinami (Mackerras 1994: 156, Schwarz 1971: 17). V praxi to znamená, že hoci vo vládnych orgánoch autonómnych oblastí sú zastúpení (v obmedzenej miere) aj príslušníci danej menšiny, v straníckych štruktúrach vo vysokých funkciách sa títo takmer nevyskytujú. Etnicizácia štátnej moci príslušníkmi majority v multietnických štátoch je pomerne bežným javom, ale v nedemokratických štátoch dosahuje väčšie rozmery.

Od 80-tych rokov sa centrálna vláda v národnostnej politike sústredila v prvom rade na zvýšenie životnej úrovne v oblastiach obývaných menšinami. Pomocou daňových úľav a subvencií z centra sa usiluje vytvoriť ekonomickú a sociálnu stabilitu, ktorú čínski politici pokladajú za základ úspešnej národnostnej politiky a najvhodnejšiu politickú stratégiu na

potlačenie separatistických prejavov medzi niektorými menšinami (najmä Tibet'anmi, Ujgurmi a Mongolmi) a zachovanie štátnej integrity. Nová národnostná politika priniesla menšinám mnohé pozitíva: ich životná úroveň sa zvýšila, vybudovala sa infraštruktúra, školské a zdravotnícke zariadenie, predĺžil sa priemerný vek. Nová politika má v očiach menšín legitimizovať chanskú dominanciu a prispieť k akceptácii režimu. Napriek tomu, že čínskemu štátu sa pomocou týchto opatrení podarilo mnohé menšie etnické minority úspešne integrovať, separatistické demonštrácie v Tibetskej autonómnej oblasti od roku 1987 a protičínske protesty spojené aj s teroristickými útokmi v Ujgurskej autonómnej oblasti Sin-t'iang od začiatku 90-tych rokov (Liščák 1997) svedčia o tom, že táto národnostná politika nie je univerzálnym a uspokojujúcim riešením pre všetky minority a riešenie ich statusu v ČĽR nie je iba ekonomickou otázkou. Zlepšenie svojej životnej úrovne menšiny často nevnímajú ako zásluhu centrálnej vlády, ale ako výsledok vlastnej iniciatívy v podmienkach odstránenia predchádzajúceho cudzieho a neprirodzeného ekonomického systému (Gladney 1991: 155; Schwartz 1994: 121).

Nezanedbateľným aspektom národnostnej politiky je aj rešpektovanie kultúrnych požiadaviek (napr. používanie materinského jazyka, publikácie v jednotlivých materinských jazykoch, systém základného školstva) a náboženských tradícií predstaviteľov menšín: mnohé minority vyznávajú Chanom cudzie náboženstvá – Tibet'ania a Mongoli tibetský buddhizmus, Chuejovia a Ujguri sunnitskú formu islámu, takže etnické napätia v ČĽR majú často aj náboženský charakter. Zvýšenie životnej úrovne a uvoľnenie spoločenskej atmosféry v 80-tych rokoch (do roku 1989) bolo medzi príslušníkmi etnických minorít spojené s kultúrnou a náboženskou obnovou: Tibet'ania, Ujguri, Chuejovia z vlastnej iniciatívy (neskôr aj s finančnou pomocou štátu) obnovili zničené buddhistické kláštory a mešity, keďže ich špecifické náboženstvá sú hlavnými prvkami kultúrnej a aj etnickej identity a vďaka tomu stúplo ich etnické povedomie. Vedomie špecifickej identity týchto etník je aj dôsledkom zvýšenia vzdelanostnej úrovne národnostných menšín, čo je jeden z prínosov čínskej politiky. Paradoxne teda školský systém, ktorý sa väčšinový národ často usiluje využiť ako nástroj asimilácie menšín, umožňuje vysokoškolské vzdelanie príslušníkom týchto menšín, zvyšuje ich vzdelanostnú úroveň a pomáha im vytvoriť novú vrstvu inteligencie obhajujúcu záujmy vlastného etnika (Schwartz 1994: 178).

Etnický konflikt: príklad Tibetu

Separatistické tendencie medzi Tibetčanmi a Ujgurmi štátna moc pokladá za najväčšie hrozby stability Číny a vedúcej úlohy komunistickej strany (Potter 2003: 26). Čínske oficiálne dokumenty opakovane zdôrazňujú špecifickosť situácie týchto dvoch etnických skupín, pre ktorých sú práve ich náboženstvá - buddhizmus a islám - dôležitými zdrojmi etnickej identity. Príklad čínskej politiky v Tibete ilustruje konflikt medzi ateistickým čínskym štátom vychádzajúcim zo sekulárnej koncepcie oddelenia autority štátu a náboženstva a tradičnou tibetskou spoločnosťou, ktorý sa vyostril v priebehu 80-tych a 90-tych rokov. Pre Tibetčanov (napr. Karmay 1994: 114) je tibetský buddhizmus jedným z najdôležitejších prvkov vlastnej identity (viac pozri Slobodník 2002). Tibetský buddhizmus ako integrujúci prvok možno chápať minimálne v dvoch rovinách: jednak v inštitucionálnej ako sieť kláštorov pokrývajúca celé územie Tibetu, ktoré fungovali (a fungujú), okrem iného, ako vzdelávacie inštitúcie konzervujúce a zároveň vytvárajúce istú tradíciu – kláštor sa preto stáva symbolom tibetskej identity – a jednak ako sumu náboženských predstáv a dogiem, ktoré sú všeobecne akceptované a tvoria základ nábožensky sankcionovanej morálky. Dôležitosť náboženstva pri sebaidentifikácii dokumentuje aj fakt, že slúži ako kritérium príslušnosti, resp. nepríslušnosti k Tibetčanom: Tibetčania ľudí klasifikujú na “insiderov, tých, čo sú vo vnútri” (tib. nangpa, *nang pa*) a “outsiderov, tých, čo sú vonku” (tib. čhipa, *phji pa*) (Sagaster 1999: 185), pritom insider je definovaný ako “ten, kto vyznáva Buddhovo učenie”. V tradičnom Tibete od polovice 17. storočia do roku 1951 fungoval špecifický spoločenský systém charakteristický úzkym prepojením politickej moci a náboženskej autority. Tento tradičný systém – západnými autormi označovaný ako teokracia – tibetské pramene označujú ako „majúci dve [moci] – náboženskú a politickú“ (tib. *čhos srid gñis ldan*), prípadne „spájajúci náboženskú a politickú [moc]“ (tib. *čhos srid zung 'brel*), čo odráža dominantnú rolu dalajlamu, najvyššieho politického reprezentanta Tibetu a zároveň významnú tradičnú náboženskú autoritu, v mocenskej hierarchii (Phuntsog Wangyal 1975: 78-81). Vplyv buddhistického duchovenstva sa v minulosti neobmedzoval iba na náboženské otázky, ale výrazne sa prejavoval aj v politickom systéme, v ktorom dominovali práve mníšski úradníci a v ekonomickom vplyve buddhistických kláštorov. Tradičný ekonomický a politický vplyv tibetského duchovenstva predstavoval po pričlenení Tibetu k Čínskej ľudovej republike roku 1951 špecifický problém čínskej náboženskej politiky. Akékoľvek pokusy o zmenu tradičného modelu postavenia tibetského buddhizmu Tibetčania preto veľmi citlivo vnímajú a interpretujú ich ako neprijateľné zásahy ohrozujúce ich vlastnú identitu či „tibetskosť“. Uvoľnenie politickej atmosféry v Číne v 80-tych rokoch, ktoré sa prejavilo aj v menšinovej a náboženskej

politike (Slobodník 2002), viedlo v Tibete k rýchlej obnove tradičných náboženských inštitúcií, buddhistických kláštorov. Tie sa potom často stali centrami separatistických aktivít. V druhej polovici 80-tych rokov sa najmä v Lhase (Schwartz 1994, Tsering Shakya 1999: 394-424) uskutočnilo viacero demonštrácií, ktorých účastníci podporovali tibetskú nezávislosť a žiadali dodržiavanie ľudských práv a náboženských slobôd. V týchto protestoch sa aktívne angažovali najmä buddhistickí mnísi, ktorí sú zväčša stúpenkami tibetskej nezávislosti. Politizácia obnovy náboženského života v Tibete predstavuje pre čínsku vládu dilemu: na jednej strane má záujem na istej obnove náboženstva v Tibete, ktorá má ilustrovať jej tolerantný postoj voči kultúrnym špecifikám Tibetánov, no na druhej strane nemôže tolerovať politickú činnosť mníchov (vzhľadom na úlohu kláštorov v tradičnom Tibete však tieto ich aktivity nie sú prekvapujúce), ktorú vníma ako protištátnu a destabilizujúcu situáciu v Tibete. Reakciou na tento vývoj bola reštriktívnejšia náboženská politika a politické kampane čínskych úradov v tibetských buddhistických kláštoroch (Slobodník – Berounský 2002; Slobodník 2004) v priebehu 90-tych rokov. Sprísnená kontrola náboženského života v Tibete má pomôcť potlačiť separatistické prejavy, no tieto reštriktívne opatrenia (administratívny dozor nad kláštorami, redukovanie počtu mníchov v kláštoroch, komplikovaný proces vstupu do kláštora, obmedzenie ekonomických zdrojov potrebných pre fungovanie kláštora) ďalej vyostreňuje konflikt medzi tibetským obyvateľstvom a čínskym štátom. Separatistické prejavy ťažko kvantifikovateľnej časti Tibetánov ilustrujú aj ich odmietanie fikcie čínskeho národa (*čung-chua min-cu*), ktorého súčasťou by podľa oficiálnej interpretácie mali tvoriť aj Tibetania ako jedna z 55 národnostných menšín. Silné vedomie vlastnej etnickej identity sa okrem náboženstva opiera aj o historické legitimizovanie nárokov na nezávislosť: nezanedbateľná časť Tibetánov odmieta oficiálnu čínsku interpretáciu dejín Tibetu ako súčasť cisárskej Číny a súčasný administratívny status autonómnej oblasti (s obmedzenými samosprávnymi kompetenciami) neuspokojuje ich nároky.

Perspektívy separatistických hnutí sú zväčša malé, ale nečakaný kolaps politickej moci v centre môže viesť k vyhláseniu štátnej nezávislosti periférnych oblastí (napríklad neúspešný puč konzervatívcov v auguste 1991 v Moskve a následný rozpad ZSSR). V Číne existujú centrifugálne sily, ale centrálnej vláde sa zatiaľ darí potláčať silnejúci regionalizmus jednotlivých provincií. Ako s jednou z alternatív najbližšieho vnútropolitického vývoja v Číne sa ráta aj s opakovaním situácie z 20-tych rokov 20. storočia, keď miestni warlordi (koalície lokálnych obchodníkov, úradníkov a generálov) autonómne ovládali jednotlivé provincie. Významnú úlohu na čínskej politickej scéne hrá Ľudová oslobodzovacia armáda (ĽOA),

ktorej najvyšší predstavitelia pokladajú za svoju misiu udržanie jednoty krajiny. Komplikovaný vývoj po rozpade ZSSR v niektorých nástupníckych republikách, destabilizácia regiónu a zníženie životnej úrovne predstavujú pre čínskych štátnikov varovný precedens. Navyše rozpad Sovietskeho zväzu spôsobil zrod novej geopolitickej reality v Strednej Ázii: vznik stredoázijských republík (Kazachstan, Uzbekistan, Turkménsko, Tadžikistan, Kirgizsko) – kultúrne, etnické, jazykovo zväčša veľmi blízkych Ujgurom – znamenal zosilnenie separatistických aspirácií Ujgurov v Sin-t'iangu a predstavuje pozitívny príklad aj pre Tibetánov (podobne vymanenie sa Mongolska zo satelitného postavenia voči Moskve ovplyvnilo aj situáciu v Autonómnej oblasti Vnútorne Mongolsko). Čínske vládnuce elity i opozičné skupiny (dokonca na obidvoch stranách Tchajwanskej úžiny) zatiaľ dosiahli konsenzus aspoň v tom, že je nevyhnutné aj v budúcnosti zachovať teritoriálnu integritu štátu (Huang 1995: 58). Preto nemožno očakávať, že by ďalšia demokratizácia politického života v ČĽR automaticky viedla k uznaniu napríklad tibetských nárokov na nezávislosť. Každá budúca čínska politická garnitúra by iba ťažko po desaťročiach propagandy dokázala majoritnému obyvateľstvu vysvetliť, prečo majú minority zrazu právo na sebaurčenie a narušenie územnej integrity by pravdepodobne znamenalo aj stratu politického mandátu tejto garnitúry. Čínskych politikov straší vlastná verzia teórie domina: strata jednej časti územia ČĽR pre nich znamená začiatok procesu postupnej secesie ďalších regiónov (Christensen 1996: 46). Budúca demokratizácia Číny však môže znamenať zlepšenie postavenia národnostných menšín v Číne: autonómne regióny by mohli získať faktickú samosprávu a politická moc by prešla do rúk menšinových politických elít. Jedným z modelom budúceho usporiadania je koncepcia federalizovanej Číny – vypracovali ju exiloví intelektuáli (Yan Jiaqi 1998) – riešiaci nielen problém oblastí obývaných minoritami, ale i vzťahy ostatných provincií s centrálnou vládou a aj status Tchaj-wanu. Otvorenou zostáva otázka, do akej miery by niektoré etniká (Ujguri, Tibetania) ešte mali záujem na zväzku s Chanmi, ako by sa vytýčili hranice federálnych celkov obývaných príslušníkmi menšín (tento problém sa týka najmä Tibetu, keďže polovica Tibetánov žije mimo Tibetskej autonómnej oblasti v prilahlých provinciách Čching-chaj, Kan-su, S'-čchuan, Jün-nan) a aké by bolo postavenie Chanov v týchto regiónoch. V dôsledku politiky centrálnej pekingskej vlády sa v období ČĽR tento problém ešte skomplikoval. V bývalom Sovietskom zväze centrálna vláda systematicky podporovala presídľovanie Rusov do neruských oblastí, kde sa zväčša stali politickými, vojenskými a hospodárskymi reprezentantmi novej moci a paralyzovali národné aspirácie miestneho etnika. Rovnako aj pekingská vláda podporovala presídľovanie etnických Číňanov,

Chanov, do menšinových oblastí (v Sin-ťiangy roku 1949 tvorili etnickí Číňania iba 5% obyvateľstva, v súčasnosti to už je 50%; v Autonómnej oblasti Vnútorne Mongolsko tvoria Chanovia 80% obyvateľstva a Mongoli sa ocitli v menšine; v Tibetskej autonómnej oblasti žije podľa odhadov 15% Chanov). Okrem tejto štátom sponzorovanej migrácie sa v 80-tych rokoch s postupujúcou ekonomickou reformou objavil nový fenomén: do menšinových oblastí sa spontánne presídľujú drobní podnikatelia, pre ktorých tieto oblasti - s daňovými úľavami a subvenciami z centra - predstavujú zaujímavý trh (Schwartz 1994: 206).

Čínsku ľudovú republiku, ktorá je po rozpade ZSSR najtypickejším príkladom štátu s "imperiálnou" priestorovou a národnostnou štruktúrou (Hnízdo 1995: 101), čaká riešenie mnohých problémov. Národnostná problematika nie je najakútnejším problémom Číny v súčasnej fáze vývoja, ale v spojitosti s ďalšími rizikovými faktormi – spomalenie ekonomickej reformy, nezamestnanosť, sociálna nestabilita, nerovnomerné rozdelenie prosperity, oslabovanie autority KS Číny – môže viesť k destabilizácii nielen samotnej Číny, ale celej oblasti východnej Ázie.

Zoznam literatúry:

- Barfield, T. J., *The Perilous Frontier. Nomadic Empires and China*, Oxford: Basil Blackwell, 1989.
- Bauer, W., "Einleitung", In Bauer, W. (zost.), *China und die Fremden. 3000 Jahre Auseinandersetzung in Krieg und Frieden*, München: C.H. Beck, 1980, s. 7-42.
- Bøckman, H., "The Brewing Ethnic Conflicts in China and Their Historical Background", In Rupesinghe, K. – King, P. – Vorkunova, O. (zost.), *Ethnicity and Conflict in a Post-Communist World*, New York: St. Martin's Press, 1992, s. 173-192.
- Cabada, L., "Mají multietnické státy šanci přežít?", *Mezinárodní politika*, roč. 10, č. 4, 1995, s. 25-27.
- Cohen, M. L., "Being Chinese: The peripheralization of traditional identity", *Daedalus*, č. 120, 1991, 116-132.
- Diamond, N., "Defining the Miao: Ming, Qing, and Contemporary Views", In Harrell, S. (zost.), *Cultural Encounters on China's Ethnic Frontiers*, Seattle – London: University of Washington Press, 1995, s. 92-116.
- Fairbank, J. K., *Trade and Diplomacy on the China Coast. The Opening of Treaty Ports 1842-1854*, Cambridge: Cambridge University Press, 1953.

- Fairbank, J. K., "A Preliminary Framework", In Fairbank, J. K. (zost.), *The Chinese World Order*, Cambridge (Mass.): Harvard University Press, 1968, s. 1-33.
- Gladney, D. C., *Muslim Chinese - Ethnic Identity in the People's Republic*, Harvard: Harvard University Press 1991.
- Gladney, D. C., "Representing nationalities in China: Refiguring majority/minority identities", *Journal of Asian Studies*, roč. 53 , č. 1, 1994, s. 92-113.
- Harrell, S., "Introduction", In Harrell, S. (zost.), *Cultural Encounters on China's Ethnic Frontiers*, Seattle – London: University of Washington Press, 1995, s. 3-36.
- Heberer, T., "Gesetz über die Gebietsautonomie der Nationalitäten der VR China", *China aktuell*, č. 10, 1984, s. 601-609.
- Heberer, T., *China and its National Minorities. Autonomy or Assimilation?*, Armonk-London: M. E. Sharpe, 1989.
- Heberer, T., "Die Tibet Frage als Problem der internationalen Politik", *Aussenpolitik*, roč. 46, č. 3, 1995, s. 300-312.
- Hnízdo, B., *Mezinárodní perspektivy politických regionů*, Praha: Institut pro stredoevropskou kulturu a politiku, 1995.
- Huang Yasheng, "Why China will not collapse", *Foreign Policy*, č. 99, 1995, s. 48-63.
- Christensen, T. J., "Chinese Realpolitik", *Foreign Affairs*, roč. 75, č. 5, 1996, s. 40-56.
- Jagchid, S. – Symons, V. J., *Peace, War, and Trade along the Great Wall. Nomadic-Chinese Interaction through Two Millenia*, Bloomington – Indiananapolis: Indiana University Press, 1989.
- Karmay, S. G., "Mountain Cults and National Identity in Tibet", In Barnett, R. – Akiner, Sh. (zost.), *Resistance and Reform in Tibet*, London: Hurst & Company, 1994, s. 112-120.
- Liščák, V., "Ethnic situation in China with a Special Respect to the South China (Some statistical data)", *Archív orientální*, roč. 60, č. 3, 1992, s. 251-268.
- Liščák, V., "Neklidný Východní Turkestán", *Nový Orient*, roč. 52, č. 5, 1997, s. 161-168.
- Mackerras, C., *China's Minorities, Integration and Modernization in the Twentieth Century*, Hong Kong - Oxford - New York: Oxford University Press, 1994.
- Mancall, M., „The Ch'ing Tribute System: An Interpretative Essay“, In Fairbank, J. K. (zost.), *The Chinese World Order*, Cambridge (Mass.): Harvard University Press, 1968, s. 63-89.
- Müller, C. C., „Die Herausbildung der Gegensätze: Chinesen und Barbaren in der frühen Zeit (I. Jahrtausend v. Chr. bis 220 n. Chr.)“, In Bauer, W. (zost.), *China und die Fremden. 3000 Jahre Auseinandersetzung in Krieg und Frieden*, München: C.H. Beck, 1980, s. 43-76.

- Ng-Quinn, M., "National Identity in Premodern China: Formation and Role Enactment", In Dittmer, L. – Kim, S. S. (zost.), *China's Quest for National Identity*, Ithaca-London: Cornell University Press, 1993, s. 32-61.
- Potter, P. O., „Belief in Control: Regulation of Religion in China“, In Overmyer, D. L. (zost.), *Religion in China Today*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003, s. 11-31.
- Phuntsog, Wangyal, "The Influence of Religion on Tibetan Politics", In *The Tibet Journal*, roč. 1, č. 1, 1975, s. 78-86.
- Rossabi, M. (zost.), *China among Equals. The Middle Kingdom and its Neighbors, 10th-14th Century*, Berkley: University of California Press, 1983.
- Rudelson, J. J., "The Uighurs in the future of Central Asia", *Nationalities Papers*, č. 2, 1994, s. 291-308.
- Sagaster, K., „Identität im Tibetischen Buddhismus“, In Gephart, W. – Waldenfels, H. (zost.), *Religion und Identität: im Horizont des Pluralismus*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1999, s. 170-191.
- Schmidt-Glitzner, H., "Ausdehnung der Welt und innerer Zerfall (3. bis 8. Jahrhundert)", In Bauer, W. (zost.), *China und die Fremden. 3000 Jahre Auseinandersetzung in Krieg und Frieden*, München: C.H. Beck, 1980, s. 77-113.
- Schmidt-Glitzner, H., *China. Vielvölkerreich und Einheitsstaat*, München: C.H. Beck, 1997.
- Schwartz, R.D. 1994. *Circle of Protest - Political Ritual in the Tibetan Uprising*. London, Hurst & Company.
- Schwarz, H. G., *Chinese Policies Towards Minorities*, Washington: Western Washington State College, 1971.
- Slobodník, M., „Konštitutívne prvky identity Tibet'anov v okrajových oblastiach - na príklade regiónu Amdo“, *Český lid - Etnologický časopis*, roč. 89, č. 4, 2002, s. 351-361.
- Slobodník, M., „Od Buddhu k Maovi a späť - náboženská politika v Číne“, *OS – Fórum občianskej spoločnosti*, roč. 6, č. 1-2, 2002, s. 42-47.
- Slobodník, M. – Berounský, D., *Labrang: tibetský buddhistický kláštor v socialistickej Číne (dokumenty a svedectvá)*, Bratislava: Lungta, 2002.
- Slobodník, M., „Religious Policy towards Tibetan Buddhism in the People's Republic of China: Some Preliminary Notes“, *Religio*, roč. 12, č. 1, 2004, s. 111-121.
- Smith, W. W., "The Nationalities Policy of the Chinese Communist Party and the Socialist Transformation of Tibet", In Barnett, R. - Akiner, S. (zost.), *Resistance and Reform in Tibet*, London: Hurst & Company, 1994, s. 51-75.

Tideman, S. G., "Tibetans and Other Minorities in China's Legal System", Review of Socialist Law, roč. 14, č. 1, 1988, s. 1-18.

Tsering, Shakya, The Dragon in the Land of Snows: A History of Modern Tibet since 1947, London: Pimlico, 1999.

Watson, J. L., "Rites or Beliefs? The Construction of a Unified Culture in Late Imperial China", In Dittmer, L. – Kim, S. S. (zost.), China's Quest for National Identity, Ithaca-London: Cornell University Press, 1993, s. 80-103.

Wu Yen-ho, D., "The Construction of Chinese and Non-Chinese Identities", Daedalus, č. 120, 1991, s. 159-179.

Yan Jiaqi, "Federalism and the Future of Tibet", In Cao Changching –Seymour, J. D. (zost.), Tibet Through Dissident Chinese Eyes. Essays on Self-Determination, Armonk-London: M. E. Sharpe, 1998, s. 107-120.

Multiethnic Character of China: Historical Background and Current Issues

SUMMARY

The paper deals with the ethnogenesis of the Chinese nation (Chin. *zhonghua minzu*) and the concept of *Zhongguo* (The Middle Kingdom) from the earliest times (7th-5th century B. C.) till the 20th century. It discusses the issue of the creation of a shared cultural identity in ancient China and the main elements which had formed this identity.. The second part is devoted to the developments in the 20th century when the republican China (after 1912) attempted to integrate the imperial heritage of a multinational Qing-empire (1644-1911) with the concept of a nation state, which was introduced into China via Japan in the end of the 19th century. The problem of the new self-definition and the place of minority nationalities (Chin. *shaoshu minzu*) in the new state is discussed with special focus on the situation in the People's Republic of China (1949-). The policy of the Chinese Communist Party towards the nationalities is analysed and the potential of separatist movements in China (in Xinjiang and and especially in Tibet) is examined.